

A nemzetközi fejlesztési együttműködés céljai és a fenntartható fejlődési célok

Dr. Faragó Tibor
CSc, c. egyetemi tanár
E-mail: Tibor_Farago@t-online.hu

A multilaterális kapcsolatok jelentős összetevője lett a nemzetközi fejlesztési együttműködés, amelynek általános célkitűzései és konkrét céljai nagymértékben változtak az elmúlt hat évtizedben. A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos együttműködés az 1980-as évek végétől bontakozott ki. Mindkét nemzetközi mechanizmus – eddig nagyon korlátozott eredményességgel – súlyos globális fenntarthatatlan problémákkal foglalkozik. E két párhuzamosan futó folyamat jövőbeli irányultságának, céljainak összehangolása a jelenleg folyó nemzetközi egyeztetések egyik fő tétje.

TÁRGYSZÓ:
Fenntartható fejlődés.
Nemzetközi fejlesztési együttműködés.

Tartalom

1. A nemzetközi fejlesztési és fenntartható fejlődési együttműködés fluktuációi
2. A gazdaságfejlesztés elsődlegességére alapozott célok
3. A fejlesztési és a fenntartható fejlődési együttműködés eltérő és közelítő hangsúlyai
4. Megmarad a kettősség, de erősödik az összhang?

Irodalom

Az ENSZ Alapokmánya magasztos eszméket és azok megvalósításához kapcsolódó általános célkitűzéseket fogalmazott meg, amelyek a később elterjedt szóhasználatnál a fenntartható fejlődés fogalmkörébe illeszkednek, egyes követelményeinek felelnek meg. A XX. század közepétől kibontakozó és gyorsuló ütemű globalizációs folyamatok, a fejlett országokban a termelés és a fogyasztás rohamos növekedése, a fejlődő országok felzárkózási igénye és e két országcsoport közötti változó viszonyok miatt azonban olyan fejlesztési igényeknek és a nemzetközi fejlesztési együttműködés olyan jellegű megerősödésének adtak elsőbbséget, amelyek csak nagyon korlátozottan feleltek meg az említett követelményeknek. Ahogyan a különböző és egymással összefüggő kiterjedt társadalmi-gazdasági és környezeti problémákról újabb és újabb ismeretek láttak napvilágot, úgy időről-időre a nemzetközi közösség – esetenként a legmagasabb szintű találkozók keretében – kinyilvánította elkötelezettségét a fenntartható fejlődés mellett is. E két nemzetközi politikai együttműködési rendszer tehát váltakozó hangsúllyal és változó mértékű összhangban működött és működik egymás mellett.

Az idők során e kétféle együttműködés általános célkitűzése és konkrét tartalma is változott. A témakörrel foglalkozó szakértők, tudományos intézmények egész sora mutatott rá olyan kritikus jelentőségű fenntarthatatlan folyamatokra, amelyek méréselklését, megállítást, „megfordítását” javasolta prioritásként a fejlesztési, illetve a fenntartható fejlődési politika számára. Egyúttal e célkitűzések eléréséhez különféle intézkedéseket, eszközöket is ajánlottak. Minden esetben kulcskérdésként merült fel a konkrét cselekvési célterületekhez tartozó célok és azokat részletező – meghatározott időtávokra vonatkozó –, lehetőleg számszerűsítő, megfelelő indikátorokkal nyomon követhető részcélok meghatározásának szükségessége. Ez utóbbiak rögzítésétől, s különösen nemzetközi jogi értelemben vett elfogadásától viszont a legtöbb esetben ózkdodtak a döntéshozók. Ez az óvatos álláspont mindenekelőtt a fejlettek részéről a fejlődők számára nyújtandó társadalmi-gazdasági fejlesztési célú pénzügyi és technológiai támogatásokra, valamint a globális környezetterhelésben való „közreműködésük” korlátozására volt és maradt érvényes.

Mind a nemzetközi fejlesztéspolitikai, mind a fenntartható fejlődési együttműködés esetében a nemzetközi programok és eszközök nem egy-egy multilaterális intézményhez kötődnek, hanem azok átfogó programjainak kidolgozásában és végrehajtásában többek között az ENSZ megannyi szakosított szervezete részt vesz. Továbbá e szervezetek – számos más kormányközi, nemzetközi szervezet mellett, beleértve a globális problémákkal foglalkozó multilaterális megállapodások döntéshozó testületeit – maguk is megfogalmaznak specifikus célokat és feladatterveket.

E tanulmány tárgya nem a fejlesztéspolitika és a fenntartható fejlődési politika elvi, elméleti alapjainak egybevetése, hanem e kettősség háttérének, a két folyamat célkitűzései, céljai közötti eltérések és kapcsolatok, valamint az eredményességük áttekintése. E kritikai elemzésnek az ad különös időszerűséget, hogy folyamatban vannak az előkészületek egyfelől a 2015 utáni nemzetközi fejlesztési program és célok meghatározására, másfelől a globális fenntartható fejlődési célok kitűzésére.

1. A nemzetközi fejlesztési és fenntartható fejlődési együttműködés fluktuációi

A fejlesztési együttműködési törekvések a múlt század közepén többek között abból a felismerésből indultak ki, hogy a legfejlettebb országok által a harmadik világ országaival korábban fenntartott kapcsolatrendszer az addigi módon már nem folytatható, illetve a korábbi rendszer nem állítható vissza. Márpedig a fejlődő országok természeti erőforrásaihoz való hozzáféréssel, az ottani olcsó munkaerővel és részben a piacaik megtartásával kapcsolatos érdekek miatt valamilyen megoldást kellett találni. Emellett a kibővült „második világ” is megjelent versenytársként: nemcsak a harmadik világ nemzeteinek fennhatósága alá tartozó természeti erőforrásokért folytatott versenyfutásban, hanem a hatalmi-szövetségi rendszer kiépítésében is. A fejlődők pedig mind egyértelműbben jelezték, hogy az új típusú együttműködés egyik fő feltétele az, hogy az iparosodott országok hozzájáruljanak az országaikban meglévő szegénység felszámolásához, az életkörülmények javításához, a gazdasági fejlődéshez, a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok átalakításához anélkül, hogy beavatkoznának belügyeikbe. Az erre irányuló együttműködést fejezte ki már a fejlődő országok egy csoportja által megtartott 1955. évi bandungi találkozó, majd az el nem kötelezettek mozgalmának 1961. évi létrejötte vagy a fejlődő országok együttműködési csoportjának (G77) 1964. évi létrehozása.

E nemzetközi kapcsolatokban az 1970-es évektől kezdődően a természeti környezetet érintő problémák is nagyobb hangsúlyt kaptak: a gazdasági fejlődés szempontjából kritikus jelentőségű egyes nem megújuló erőforrások iránti fokozódó igény, illetve a különböző emberi tevékenységek globalizálódó környezeti hatása. A gyorsan bővülő környezeti monitoring rendszereknek köszönhetően világossá vált, hogy bizonyos környezetátalakító és környezetszennyező tevékenységek hatásai már messze túllépték az azokat folytató országok határait.

A különböző nagytérségű fenntarthatatlan folyamatokkal való politikai „azonosulás” akkor eredményezhetett valamilyen formájú közös nemzetközi fellépést, ha bizonyos országcsoportok számára az érintett folyamatokról az a benyomás alakult ki,

hogy gátolják társadalmi-gazdasági fejlődési céljaik elérését; úgy értékelték, hogy a többi országgal való együttműködés nélkül nem kezelhetők e folyamatok; továbbá kellő politikai súlyt képviseltek a nemzetközi együttműködési rendszerben.

Különböféle hatásokat tulajdonítható, hogy időnként megerősödtek, majd lankadtak, illetőleg módosultak a fejlesztésekkel kapcsolatos kezdeményezések és erőfeszítések, azaz e téren fluktuációk, egyfajta *nemzetközi fejlesztési és fenntarthatósági együttműködési hullámok* alakultak ki. Egy-egy hullám tetőpontját multilaterális fórumokon elfogadott ambiciózus célok, programok jelképezik, a mélypontot viszont az ilyen tartalmú együttműködéssel szembeni szkepticizmus, a fenntarthatatlan folyamatok eszkalálódása jellemzi.

Az ENSZ létrehozását követő rövid megbékélési időszak szimbolikus eredménye e nemzetközi együttműködési intézmény tevékenységének megkezdése az Alapokmányában kifejtett célokra, de ide számíthatjuk az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát is. Az 1945. évi Alapokmány tulajdonképpen megvetette a később kibontakozó nemzetközi fejlesztési és részben a fenntartható fejlődési együttműködés alapjait, mindenekelőtt a nemzetközi gazdasági és szociális együttműködéssel foglalkozó fejezetében, amely szerint: az ENSZ elő fogja mozdítani az *életszínvonal emelését, a teljes foglalkoztatást, valamint a gazdasági és szociális haladás és fejlődés feltételeit*, a gazdasági, szociális, egészségügyi téren fennálló és ezzel kapcsolatos nemzetközi feladatok megoldását, továbbá a kulturális és nevelésügyi nemzetközi együttműködést. Az emberi jogokról szóló, 1948-ban elfogadott Egyetemes Nyilatkozat pedig világossá tette, hogy mit kell érteni a méltányos életfeltételek alatt, amire mindenki jogosult, s amelyek biztosítását a nemzetközi együttműködés által is elő kell segíteni. Ennek értelmében minden személynek joga van saját maga és családja *egészségének és jóllétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, nevezetesen élelemhez, ruházathoz, lakáshoz, orvosi gondozáshoz, valamint a szükséges szociális szolgáltatásokhoz*. Ez utóbbiak nemcsak általában vetítették előre az ENSZ több évvel később létrehozott nemzetközi fejlesztési mechanizmusainak küldetését, hanem alapul szolgáltak a tágran értelmezett és az 1990-es évektől önálló intézményként is működtetett szociális fejlesztési és fenntartható fejlődési együttműködéshez is.

Az ezt követő hidegháborús periódust megszakító enyhülési időszak egyik fő katalizátora volt, hogy a rohamtempójú nukleáris fegyverkezés fenntarthatatlanul kiélezett, robbanásveszélyes szintig jutott el. Ehhez hozzátevéődött a fejlődő világ – a fejlődéséhez addig nyújtott nemzetközi támogatási rendszerrel való elégedetlenségét kifejező – hangjának, nemzetközi politikai szerepének erősödése, így a G77 csoport 1964. évi létrejötte, valamint egyes nagytérségű környezeti problémák és azok lehetséges káros hatásainak azonosítása is. Az 1960-as évek végétől számítható enyhülési időszaknak a globális fenntarthatóságot szolgáló eredményei lettek: a nukleáris fegyverkezést korlátozó megállapodások, az ENSZ státuszának fokozatos megerősödése, az ENSZ Fejlesztési Program helyzetének megerősítése (1971), a Hivatalos Fejlesztési Támogatás

(Official Development Assistance – ODA) koncepciójának és irányadó mértékének elfogadása (1970), az első környezetvédelmi világkonferencia összehívása (1972), a „helsinki folyamat” útjára indítása és záróokmányának elfogadása (1973–1975), a gazdasági, szociális és kulturális jogokkal foglalkozó nemzetközi egyezségokmány hatályba lépéséig vezető folyamat (1976-ig). Ezután újabb egy évtizedre ismét visszaesett az említett célkitűzéseknek szentelt multilateralizmus iránti elkötelezettség.

A különféle okokból már nem fenntartható bipoláris világrend végét követő több mint egy évtizedes korszak a nemzetközi fejlesztési és fenntarthatósági együttműködés legutóbbi tetőpontjának tekinthető. Ennek a korszaknak a jeles eredményei többek között: a fenntartható fejlődés világprogramjának is mondható „Feladatok a 21. századra” c. dokumentum (UNCED [1992]), az azt megalapozó ENSZ-jelentés (WCED [1987]) és a program sokoldalú végrehajtási terve (WSSD [2002]), az emberi jogokról szóló bécsi nyilatkozat és program (1993), amely megerősítette a korábbi ENSZ-határozattal kinyilvánított emberi jogot a fejlődéshez (UN [1986]), három globális környezeti megállapodás (az ózonréteg, a biológiai sokféleség és az éghajlat védelméről), a szociális ügyekkel foglalkozó világtalálkozó eredményei (1995), a Millenniumi Fejlesztési Nyilatkozat és Célok stb. Bizonyos jelek arra mutatnak, hogy a múlt évtized közepétől e folyamatok újra hullámvölgybe kerültek (Faragó [2012], Faragó–Láng [2012]).

A nemzetközi fejlesztési és a fenntartható fejlődési célok, cselekvési irányok néhány fő elemükben egyértelműen átfedik egymást, a legnagyobb gondot viszont az jelenti, hogy a fejlesztési szükségletek megfogalmazása és végül a támogatandónak megítélt területek kiválasztása általában mellőzte az átfogó (holisztikus) és hosszú távú fenntarthatósági követelmények figyelembevételét. Az 1990-es évektől kezdődően e vonatkozásban valamelyest javult a helyzet, a két folyamat tervezési koncepciója, a céljaik tartalma közeledett egymáshoz, de eleddig megmaradtak lényegi ellentmondásaik is.

2. A gazdaságfejlesztés elsődlegességére alapozott célok

A fejlesztési együttműködés általános céljait sokféleképpen megfogalmazták az elmúlt évtizedek során, de lényegét illetően arra irányult, hogy elősegítse a jobb életminőség elérését mindenki számára, aki nélkülözi a méltányos életfeltételek valamelyikét: legyen az a megfelelő táplálék, az egészséges ivóvíz, avagy általában a biztonságos környezeti feltételek hiánya, a jogbiztonságtól, az emberi szabadságoktól való megfosztottság, az alapvető egészségügyi ellátáshoz és oktatáshoz való hozzájutás nélkülözése. Az együttműködés intézményes keretei a második világháborút követően alakultak ki és az említett célok elérése a fejlődő országok, mindenekelőtt a gyarmati

sorból felszabadult országok támogatását jelentette, elsősorban ahhoz, hogy leküzdjék a jelentős néptömegeket sújtó szegénységet, javítsák népeik életszínvonalát.

A legszegényebb országokban az életszínvonal javításának szükségességét a nemzetközi biztonság erősítésének szempontjából is kulcskérdésnek tekintették és már 1948–1949 folyamán az ENSZ-ben olyan határozatokat fogadtak el, amelyek ezen országokban mindenekelőtt a *gazdasági fejlesztésük* nemzetközi támogatását kívánták előmozdítani. Célcsoportként azokra az „alulfejlett” országokra összpontosítottak, amelyeknél az akkori évi átlagjövedelem nem érte el a 100 USD/fő szintet; ilyen országokban élt akkor a földi népesség több mint fele (*Perez-Guerrero* [1950]). Elsődlegesnek a *szakértelem fejlesztését* tartották technikai tanácsadással, képzéssel, amelyet előfeltételnek tekintettek az ottani gazdasági fejlődés megindításához, s ennek elősegítésére a fejlett országok részéről nemzetközi pénzügyi támogatások megajánlását szorgalmazták az 1949. évben jóváhagyott Kiterjesztett Technikai Tanácsadási Program (Extended Program of Technical Assistance – EPTA) keretében. Emellett a fejlődő országok számára a fejlesztési projektek megvalósítására, kedvezményes hitelekhez való hozzájutás céljára – USA kezdeményezésre – ugyanabban az évben létrejött a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD), majd 1960-ban a legszegényebb országok megsegítésére a Nemzetközi Fejlesztési Társulás (International Development Association – IDA). A fokozódó támogatási igényekre tekintettel 1958-ban Speciális Alapot (United Nations Special Fund – UNSF) hoztak létre a „kevésbé fejlett” országok gazdasági fejlődésének érdekében a gazdasági és szociális infrastruktúra fejlesztésére. Mai szóhasználattal e támogatások a kapacitásépítést szolgálták ahhoz, hogy a kedvezményezett országok képessé váljanak fejlődési lehetőségeik felméréséhez, tervezéséhez, saját céljaiknak megfelelő beruházási támogatások fogadásához. E kezdeti tapasztalatok alapján és belátva, hogy az érintett problémák megoldásához sokkal hatékonyabb és szélesebb mandátumú – a technikai tanácsadás mellett már konkrét fejlesztési beruházások előkészítését is támogató – intézményi megoldásra van szükség, 1965-ben létrehozták az ENSZ Fejlesztési Programját (United Nations Development Programme – UNDP) az említett két intézmény (EPTA, UNSF) összevonásával (*UN* [1965]). Rá egy évre pedig már a legkevésbé fejlett országokban megvalósítandó beruházási projektek támogatására létrejött az ENSZ Tőkefejlesztési Alapja (United Nations Capital Development Fund – UNCDF) is (*UN* [1966]). Saját mandátumuk keretében, szakterületükön az ENSZ különböző szakosított szervezetei is mind részletesebb, a fejlődő országokat segítő fejlesztési programokat dolgoztak ki (Food and Agriculture Organization – FAO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO, World Health Organization – WHO stb.); a nemzetközi fejlesztési együttműködés szempontjából ugyancsak kritikusként számító egyes specifikus területekre (nemzetközi kereskedelem, iparfejlesztés, mezőgazdasági fejlesztések támogatása) pedig külön szervezetek jöttek létre

(United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD (1965), United Nations Industrial Development Organization – UNIDO (1965), International Fund for Agricultural Development – IFAD (1977) stb.).

Az általános célok – *gazdasági fejlődés elősegítése, alapvető szociális infrastruktúra fejlesztése, szegénység leküzdése, életszínvonal emelése* – túlménoen ebben az időszakban nem határoztak meg konkrétabb célokat; ez alól a kevésszámú kivételt a *teljes foglalkoztatás* elérésének (UN [1949]) vagy az *írástudatlanság teljeskörű felszámolásának* fontosságára való hivatkozás (UN [1961]) jelentette. Konkrét irányadó jellegű célszámok mindezen fejlesztési intézmények esetében „csak” a szükségesnek ítélt és a fejlett államoktól összességében elvárt pénzügyi megajánlások mértékére vonatkoztak.

E többféle fejlesztési kezdeményezéshez végül az ENSZ Fejlesztési Évtized (1961–1970) programja adott átfogó keretet, összehangolásukra – a koherencia, a közös módszertani megközelítés, az évtized elindításakor meghatározott célok elérésének elősegítésére – pedig 1966-ban létrehozták a Fejlesztés Tervezési Bizottságot (Committee for Development Planning – CDP) a Gazdasági és Szociális Tanács (United Nations Economic and Social Council – ECOSOC) égisze alatt. Az első évtized (UNDD [1961]) általános célkitűzését már kifejezetten úgy fogalmazták meg, hogy elősegítsék az „alulfejlett” országokban az *önfenntartó gazdasági növekedést*. Ezúttal már konkrét célt is kitűztek: az évtized végére annak elérését, hogy ezen országokra összesítve *a nemzeti jövedelem átlagos növekedése legalább 5 százalék/év* legyen. Ehhez elengedhetetlennek tartották *az írástudatlanság, az éhínség és a betegségek felszámolásának* gyorsítására irányuló intézkedések támogatását is, de a hangsúly a gyors gazdasági növekedés elősegítésén volt. A fejlődési állapot értékeléséhez, a támogatások eredményességének méréséhez meg kellett erősíteni a statisztikai adatgyűjtés és feldolgozás intézményrendszerét is. E célok eléréséhez szükséges forrásokat a *gazdaságilag fejlettebb országok együttes nemzeti jövedelme 1 százalékra* becsülték, azaz ilyen mértékű finanszírozási támogatást vártak el tőlük.

Az 1940-es évek végétől eltelt mintegy két évtizedes időszakot a multilaterális fejlesztési kezdeményezések és az akkor létrehozott intézmények sokfélesége jellemezte. E folyamat viszont egy meglehetősen egysíkú – elsősorban a fejlett nyugati országok által a fejlődők számára is üdvöztőnek tartott, a gyorsított gazdasági növekedés elősegítésére alapozott – fejlesztéstámogatási koncepcióra épült. Az első fejlesztési évtized végére ugyan valamelyest megközelítették az érintett fejlődő országok átlagára előirányzott gazdasági növekedési ütemet, de az alkalmazott fejlesztési együttműködési megközelítés sok elemző szerint szinte minden más vonatkozásban elégtelennek, helytelennek bizonyult (Kuhnen [1987], Jolly [2005], Boda [2007]). Továbbra is a fejlődő világban óriási tömegek éltek mélyszegénységben, a népesség gyorsan növekedett, és így egy főre vetítve a jövedelem növekedése elenyésző volt, a fejlett és a fejlődők közötti fejlettségbeli különbségek pedig nemhogy csökkentek volna, hanem még tovább növekedtek.

A következő fejlesztési évtized tervezésekor már valamivel nagyobb figyelmet szenteltek a fejlődő országok valós helyzetének, a kiterjedt szegénység problémájának, de nem változott az az elképzelés, hogy mindenekelőtt a gazdasági növekedés ütemének gyorsításával lehet és kell megalapozni a fejlesztés hosszú távú célkitűzésének elérését, azaz a jóllét „fenntartott folytonos javítását” mindenki számára (UNDD [1970]). Ezúttal a konkrét célt kifejező kulcsindikátor a nemzeti össztermék (GNP) lett, s mind ezeknek megfelelően a legfontosabb konkrét célként *a fejlődő országok átlagában az össztermék legalább évi 6 százalékos emelkedését, egy főre vetítve pedig legalább évi 3,5 százalékos növekedését irányozták elő* (ezáltal már számításba véve a gyors népességnövekedést is). Ismét feltételezték, hogy egy ilyen ütemű – iparfejlesztésből és a mezőgazdaság fejlesztéséből összetevődő – gazdasági növekedés egyúttal magával hozza az előnyös szociális változásokat is (jelentős javulást a foglalkoztatás, a jövedelmek, az élelmezés, az oktatás, az egészségügy, a szociális ellátás vonatkozásában). Ehhez a korábbinál sokkal hatékonyabb nemzetközi fejlesztési együttműködésre, a fejlett országok részéről konkrétabb és kiszámíthatóbb támogatásra volt szükség: a nemzetközi kereskedelem keretében a fejlett országok piacainak megnyitása a fejlődők termékei előtt, valamint a fejlesztési célú finanszírozás tekintetében. Ez utóbbira a következő számszerű célokat adták meg (figyelembe véve az OECD-be, illetve a DAC-ba tömörült országok álláspontját): *a gazdaságilag fejlett országok a nemzeti össztermékük legalább 1 százalékát fordítják évenként a fejlődők támogatására, s ennek legnagyobb részét, azaz a GNP legalább 0,7 százalékát az ODA formájában, tehát különösen kedvezményes feltételű támogatásként. Az elsődleges gazdasági növekedési célok így ambiciózusabbak, részletesebbek lettek, de a jóllét vonatkozásában az eredmény – a fejlődő országokban a növekvő létszámú lakosság legnagyobb részére az életminőség javulása – elmaradt (Rahman [2002]).*

Erre az időszakra már a környezettel összefüggő problémák is megjelentek a nemzetközi egyeztetések napirendjén: abban az összefüggésben, hogy a környezet minőségének romlása veszélyezteti a gazdasági és szociális célok elérését különösen a fejlődő országokban, s emiatt e téren is meg kell vizsgálni a nemzetközi együttműködés megerősítését (UN [1968]). Az emberi környezettel foglalkozó 1972. évi ENSZ-konferencián a környezeti problémák három olyan csoportja volt a vita tárgya, amelyek eltérő módon adtak okot aggodalomra: az elsősorban a fejlett országok miatt erősödő és az országhatárokon áttekintendő környezetszennyezés, a környezeti erőforrások hasznosítása és az azok iránt gyorsan növekvő igények, a fejlődő országok kritikája a nagyhatalmak nukleáris fegyverarszénálja miatt, amely súlyos (potenciális) veszélyt jelent a társadalmakra és a környezetre. A konferencián elfogadott dokumentumokban rögzítették, hogy *a fejlődő országoknak nemzetközi támogatásra van szükségük a környezeti problémákkal kapcsolatos feladataik miatt is azok társadalmi-gazdasági fejlesztési ügyekkel való kölcsönhatása miatt (UNCHE [1972]).* Úgy tekinthetjük, hogy a társadalmi-gazdasági és környezeti szempontok összekapcsolá-

sával megtörtént az első lépés a fenntartható fejlődésről szóló nemzetközi együttműködés kialakításához. Ugyanakkor ebben a szakaszban, az elfogadott dokumentumokban jobbra csak nagyon általános célkitűzések szerepeltek, amelyek a legtöbb esetben a felmerült problémák további vizsgálatában, a teendők felmérésében való együttműködést szorgalmazták mind államközi szinten, mind a nemzetközi szervezetek között. (Ez utóbbi koordinálása lett az akkor létrehozott UNEP feladatköre.)

Az elsődleges célok, teendők tervezésében azonban nem, vagy alig történt változás, azok összhangban maradtak a nemzetközi fejlesztési együttműködés akkori évtizedének koncepciójával, azaz a minél gyorsabb ütemű gazdasági fejlődés elősegítésével a fejlődő országokban. A konferencián elfogadott nyilatkozat értelmében az együttműködés célkitűzését elsősorban a következők jellemzik:

– a fejlődő országokban a legtöbb környezeti probléma oka az alulfejlettség, ezért erőfeszítéseiknek – prioritásaiknak megfelelően – a fejlődésre kell irányulniuk, miközben figyelemmel vannak a környezet megóvására és javítására; az iparosodott országoknak pedig erőfeszítéseket kell tenniük, hogy csökkentsék a közöttük és a fejlődő országok között fennálló (fejlettségbeli) különbségeket;

– a gazdasági és szociális fejlődés lényeges ahhoz, hogy biztosítható legyen az emberek számára kedvező környezet és ahhoz, hogy a Földön olyan feltételeket hozzanak létre, amelyek szükségesek az életminőség javításához;

– a környezeti problémák megoldásának legjobb eszköze a felgyorsított fejlődés a pénzügyi és technológiai támogatások jelentős mennyiségű biztosításával a fejlődő országok számára ezzel kiegészítve saját erőfeszítéseiket.

A gyors gazdasági növekedés támogatására épülő megközelítés ezúttal is nagyon korlátozott eredményekre vezetett és ezért mindenekelőtt a fennálló és rögzült gazdasági világrendet, gazdasági és kereskedelmi kapcsolatrendszer okolták (UNDD [1980]). A tapasztalatok alapján az 1980-as évekre a nemzetközi fejlesztési együttműködés tervezése valamivel átfogóbb megközelítésű, részletesebb és konkrétabb lett és végre – ha továbbra is a gazdasági fejlesztések primátusa mellett és nem kellő összefüggés- és rendszerszemléletben, de – megjelentek ebben a fenntartható fejlődés egyes lényeges szociális és környezeti követelményei is. Látva, hogy még tovább nőtt a fejlettek és a fejlődők közötti fejlettségi, illetve jóléti szakadék, ismét megemelték a célszámot: *a fejlődők hozzásegítését ahhoz, hogy az átlagos évi GDP növekedési ütemük elérje a 7 százalékot, illetve a népességnövekedés számításba vételével a 4,5 százalék/fő ütemet.* Ezúttal számszerű célt szabtak meg többek között *a fejlődők részesedésére a nemzetközi kereskedelemben, a beruházási rátára, a mező-*

gazdasági termelés növelésére (ezáltal előmozdítva az éhezés és az alultápláltság felszámolását, az élelmiszer-önellátásuk elérését), az ipari termelésre stb. A források tekintetében megerősítették a fejlettekől elvárt pénzügyi transferek 1 százalék/GNP, s ezen belül az ODA 0,7 százalék/GNP mértékét. Az említettek szerint néhány alapvető szociális és környezeti cél is bekerült az évtized programjába és ezáltal már nem csak a gyorsított ütemű gazdasági fejlesztések nyomán remélt teljesüléssel: *lényeges a környezeti degradáció elkerülése és annak biztosítása, hogy a jövő nemzedékek számára is adottak legyenek a megfelelő környezetből származó előnyök; el kell érni, hogy a gazdasági fejlődési folyamat hosszú távon környezetileg fenntartható legyen, és olyan, amely megvédi az ökológiai egyensúlyt; cél a teljes foglalkoztatottság elérése (2000-re), az írástudatlanság felszámolása, az alapfokú egészségügyi ellátás biztosítása, mindenki számára a biztonságos (ívó)vízhez való hozzájutás elérése (1990-ig).*

A fejlődő országokra tervezett gazdaságfejlesztés mértéke messze elmaradt a kitűzött céltől (3 százalékos átlagos évi növekedés a tervezett 7 százalékkal szemben), nem teljesültek a szociális és környezeti célok sem, nem csökkent a fejlett-fejlődő különbség, tovább nőtt a földi környezet terhelése. Ezekért ezáltal – többek között – az időszak elején a fejlett országokban tapasztalt gazdasági recessziót és a számos fejlődő országot sújtó adósságválságot hibáztatták. Ugyanakkor mind a sokoldalúbb és konkrétabb tervezési megközelítés, mind a különböző társadalmi-gazdasági folyamatok megerősödött nemzetközi monitoringja (adatgyűjtési és statisztikai kapacitások) hozzájárultak ahhoz, hogy az 1980-as évek második felétől jóval nagyobb figyelem fordulhatott egyfelől a nemzetközi fejlesztések szociális követelményei, másfelől a fenntartható fejlődés koncepciója felé. E késztetést tovább erősítette, hogy sokkal több ismeret látott napvilágot olyan globális környezeti problémákról, az azokat előidéző emberi tevékenységekről és a veszélyes hatásokról, mint a magaslégtérű ózonréteg „elvékonyodása”, a biológiai sokféleség csökkenése, az üvegházhatású gázok légköri mennyiségének növekedése, különféle szintetikus vegyi anyagok nagytávolságra való elterjedése.

3. A fejlesztési és a fenntartható fejlődési együttműködés eltérő és közelítő hangsúlyai

A fenntartható fejlődés ügyének szentelt 1992. évi konferenciára való felkészülés párhuzamosan haladt az újabb nemzetközi fejlesztési évtized előkészületeivel. Az előbbi tervezési alapjául a Környezet és Fejlődés Világbizottság jelentése szolgált (WCED [1987]). Ugyanakkor született döntés az 1990-es évekre vonatkozó fejlesztési évtized tervezésének megkezdéséről, amelyben továbbra is meghatározó szerepe volt a Fejlesztés Tervezési Bizottságnak (CDP). (Annak idején *Láng István* a

WCED-nek, e tervezési folyamat elején pedig *Simai Mihály* a CDP-nek volt a tagja.)

A kétféle tervezési folyamat eredménye az lett, hogy

– az 1991 és 2000 közötti fejlesztési évtizedre jóváhagyott program továbbra is kulcskérdésnek tekintette a fejlődő országok gazdasági növekedését és annak támogatását, de világossá tette azt is, hogy *„olyan fejlesztési folyamatra van szükség, amely számításba veszi a szociális szükségleteket, el akarja érni a szélsőséges szegénység jelentős csökkentését, elősegíti az emberi erőforrások és készségek fejlesztését és hasznosítását, továbbá környezetileg megfelelő és fenntartható”*;

– az 1992. évi ENSZ Környezet és Fejlődés Konferencián elfogadott hosszú távú program és nyilatkozat pedig messzemenően túllépett a fejlesztések környezeti vetületeinek tárgyalásán, tág megközelítésben foglalkozott a társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok összefüggéseivel, s lényegét tekintve – ha jelentős kompromisszumokkal is – meghatározta *a fenntartható fejlődés általános, valamint számos kulcsfontosságú terület specifikus fenntarthatósági célkitűzéseit*; ezek sorában mindenekelőtt a globális szintű fenntartható fejlődés eléréséhez lényegében összekapcsolta egyfelől a szegénység leküzdését és ebben a környezeti erőforrások fenntarthatóságának szerepét, másfelől a nem fenntartható termelési és fogyasztási minták (mintázatok) megváltoztatásának – és egyúttal a nem fenntartható környezethasználat megszüntetésének – szükségességét.

Az újabb fejlesztési program konkrétabb céljai (*UNDD* [1990]): éveként 7 százalékos gazdasági növekedés a fejlődő országokban, támogatásukhoz a fejlettek részéről a korábban is elfogadott ODA-szint (0,7 százalék/GNP); a szegénység leküzdése ezúttal már a legnagyobb prioritású célként, az éhezés és az alultápláltság lényeges csökkentése, az írástudatlanság felszámolása, az alapfokú oktatásban való teljes körű részvétel elérése stb.; a környezetszennyezésért legfőképpen a fejlettek felelnek és ezért nekik kell sürgős intézkedéseket tenniük e téren, a fejlődők részéről pedig a gazdasági növekedésük és fejlődésük lényeges ahhoz, hogy a környezeti erőforrások pusztulásával és a szennyezés problémájával tudjanak törődni. Ez átvezetett a fejlesztési együttműködés egy új korszakához, amelynek középpontjában a szociális fejlődés áll és ehhez eszköznek tekintik a gazdasági növekedést, s annak támogatását a fejlődő országokban. Ezt a következők jelzik:

– az 1995-ben megtartott Szociális Fejlődési Csúcstalálkozón elfogadott nyilatkozat és program (*WSSD* [1995]), amely szerint az elsődleges célok *a szegénység leküzdése, a teljes foglalkoztatottság és a szociális integráció*;

– a Millenniumi Fejlesztési Nyilatkozathoz kapcsolódóan elhatározott néhány olyan – a szegénység leküzdése érdekében legfontosabbnak tartott – konkrét Millenniumi Fejlesztési Cél (Millennium Development Goals – MDG), mint *a napi egy dollárból élők arányának és az éhezők arányának felére csökkentése 2015-ig, a mindenkire kiterjedő alapfokú oktatás és az oktatásban a nemek közötti egyenlőtlenség megszüntetésének elérése 2015-ig, az öt éven aluli gyermekek halandóságának kétharmadával és a gyermekágyi halandóság háromnegyedével való csökkentése 2015-ig, a HIV/AIDS, a malária és más fertőző betegségek terjedésének megállítása, a biztonságos ivóvízhez nem jutók arányának felére csökkentése 2020-ig, 100 millió nyomornegyedekben élő ember életkörülményeinek jelentős javítása 2020-ig* (UNMD [2000], Gömbös [2008], Szilágyi [2011]);

– az elsődlegesen már a *szegénység felszámolásának szentelt évtizedek* programjai (az első 1997–2006 között, majd a 2008-ban megkezdett második évtized), amelyek a fejlesztési évtizedekre tagolt együttműködést váltják fel,

– a többéves előkészítés után 2002-ben elfogadott Monterrey-i Megállapodás (FfD [2002]), amely elsősorban a fejlődő országok támogatását célzó nemzetközi gazdasági együttműködés legfontosabbnak tekintett eszközeiről szól (pénzügyi támogatások, külföldi beruházások, nemzetközi kereskedelem, adósság-finanszírozás), bár meglehetősen „eklektikusan” vegyíti ezekre vonatkozóan az *általános szociális, a gazdaságfejlesztési és fenntartható fejlődési célokat*.

Az ezekkel párhuzamosan útjára indult fenntartható fejlődési együttműködés alapját az 1992. évi világkonferencián elfogadott nyilatkozat és a már említett „Feladatok a 21. századra” c. program (UNCED [1992]), valamint az utóbbi teljesítését konkrétabbá tevő, 2002-ben a Fenntartható Fejlődési Világtalálkozón jóváhagyott Végrehajtási Terv jelentette (WSSD [2002]). Ez utóbbira azért lett szükség, mert ugyan a program végrehajtásának elősegítését, koordinálását rábízták az 1993-ban az ENSZ égisze alatt létrehozott Fenntartható Fejlődési Bizottságra, de miután összességében a helyzet nem javult, a 2002. évi találkozón igyekeztek konkretizálni a célokat és az eszközöket is (több esetben átvéve és megerősítve más nemzetközi találkozón már jóváhagyottakat). E folyamatban jelentős tényező volt a Millenniumi Projekt is (Annan [2000]), amely kifejezte az ENSZ elkötelezettségét a fenntartható fejlődési együttműködés mellett is, valamint világossá tette, hogy csak a globalizálódó társadalmi-gazdasági folyamatokkal összefüggésükben lehet kezelni a globalizálódó környezeti problémákat. A fenntartható fejlődési együttműködés is mind szerteága-

zóbbá vált miközben részben átfedte a fejlesztési együttműködést, s egyebek mellett a következők fémjelezték:

– a konkrétabb globális társadalmi-gazdasági céljai többek között magukban foglalták a korábbiakban már részben hivatkozott számszerű MDG-eket; a szegénység leküzdésére és a fejlődő országokban a szociális fejlődés elősegítésére egy szolidaritási világalap létrehozását; az alapvető közegészségügyi ellátást mellőzők arányának felére csökkentését 2015-re; az egészségügyi oktatás megerősítését és globális szinten az egészségügyi műveltség javítását 2010-re; a fenntartható fogyasztásra és termelésre való áttérés tízéves programjának kidolgozását; a teljes energiaellátásban a megújuló energia részesedésének „jelentős növelését”;

– a környezettel is összefüggésben 2020-ra annak elérését, hogy a vegyi anyagok termelése és felhasználása már ne okozzon jelentős kárt az egészségben és a környezetben; integrált vízgazdálkodási tervek kidolgozását 2005-ig; a biológiai sokféleség pusztulási ütemének jelentős csökkentését 2010-re stb.;

– a korábbi különböző „fejlődési paradigmák” és azokkal kapcsolatos nemzetközi fejlesztéstámogatási mechanizmusok eredménytelensége (*Paragi–Szent-Iványi–Vári* [2007]) is elvezetett a fenntartható fejlődés elvének átfogó alkalmazásához és a fenntartható fejlődés nemzeti és nemzetközi szintű (jó) kormányzási, intézményi feltételeinek megfogalmazásához (*WSSD* [2002] XI. fejezet);

– a fejlődő országok támogatása a fenntartható fejlődési feladataik ellátásához e nemzetközi együttműködésnek is az egyik kulcskérdése lett, amivel részletesen foglalkozott az 1992. évi program, de ebben az időszakban e célra még nem jött létre külön átfogó finanszírozási intézmény (erről 2012-ben született döntés); 1993-tól megkezdte működését a Globális Környezeti Alap (Global Environment Facility – GEF) azzal a céllal, hogy főképpen a fejlődőket segítse a globális környezeti problémákkal kapcsolatos vállalásaik végrehajtását célzó projektek finanszírozásával (*Pató–Faragó* [2004]).

A párhuzamosan futó nemzetközi fejlesztési és fenntartható fejlődési együttműködéshez kapcsolódóan az ENSZ szakosított szervezetei és a különféle nemzetközi szervezetek is megfogalmazták céljaikat a maguk tevékenységi területére. A főbb célokat összefoglaló kiadvány (*UN* [2007]) előszavát jegyző *J. A. Ocampo* ENSZ-főtitkárhelyettes szerint az 1990 óta megtartott csúcstalálkozókon a fejlesztések közös „víziójáról” globális egyetértés alakult ki, de egyrészt a korábbiakban kiragadott példák is érzékeltetik, hogy megmaradt a fejlesztési és a fenntartható fejlődési

együttműködési koncepció kettőssége, másrészt rengeteg kritikus probléma ügyében – az egyetértés hiánya miatt – nem születhetett döntés semmilyen konkrétabb célról, kötelezettségvállalásról. Meg kell említenünk, hogy különösen a környezetvédelem terén ebben az időszakban kidolgozott újabb nemzetközi egyezmények és más jogi eszközök is tartalmaztak számszerű globális célokat, amelyek között a legismertebbek a biológiai sokféleség pusztulásának megállítására (2010-ig) és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére (2012-ig) vonatkoztak – de nem teljesültek.

A fejlesztési együttműködés átalakulása, valamint ezzel párhuzamosan a fenntartható fejlődési együttműködés kibontakozása az 1980-as évek végétől kezdődően a világban, a nemzetközi kapcsolatokban végbemenő olyan gyors és nagyszabású változásoknak volt tulajdonítható, mint a világgazdaság globalizációs folyamatának felgyorsulása, a nemzetközi fejlettségbeli szakadék további mélyülése, a fejlődő országok csoportjának felgyorsult differenciálódása (*Szentes [2005]*), amihez nyilvánvalóan hozzájárultak a feltárt globális környezeti problémák is. Ugyanakkor a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos együttműködést önmagában is súlyos ellentmondások jellemezték, aminek hátterében olyan tényezők álltak, mint e koncepció változó szakmai megközelítése (*Simai [2005]*, *Kerekes [2008]*), a fejlett és fejlődő országok részéről való eltérő értelmezése, esetenként továbbra is a környezeti szempontok elkülönült kezelése a „környezetileg fenntartható fejlődés” elnevezéssel, a gazdasági és pénzügyi problémák újbóli előtérbe kerülése, a fenntarthatóság egyes következményeiből (például az erőforrás-használat korlátozásából) fakadó teendővel szembeni politikai ellenállás, elsősorban a fejlettek részéről.

E tényezők miatt is kétségessé vált, hogy – az addigi jelentős nemzetközi eredmények mellett és erőfeszítések ellenére – az MDG-k minden célja teljesíthető lesz-e (*UN [2010]*), s ennél is komolyabb kritika érte a fenntartható fejlődéssel összefüggő korábbi nemzetközi programok, vállalások végrehajtását (*UNSG [2010]* III. fejezet). Ráadásul a fenntartható fejlődéssel foglalkozó nemzetközi együttműködés tartalmának középpontjába – különböző okok hatására még ha „zöld” jelzővel is – a gazdaság és fejlesztés került: szemben a korábbi holisztikus megközelítéssel (*UNCSD [2012]*, *Faragó [2012]*). Ez kísértetiesen hasonlít a korai fejlesztési évtizedek elhibázottnak bizonyult gazdaságfejlesztési prioritására.

4. Megmarad a kettősség, de erősödik az összhang?

A fejlesztési és a fenntartható fejlődési együttműködés jövőjére való felkészülés majd' egyidejűleg kezdődött meg: az előbbire az MDG-k végrehajtásával foglalkozó 2010. évi csúcstalálkozó adott mandátumot (*UN [2010]* 81. bek.), az utóbbit a 2012. évi „Rió+20” konferenciától kezdődően számíthatjuk. Mindkét folyamat kulcskérdése

lett a minél konkrétabb távlati célok meghatározása. A 2015 utáni fejlesztési célok meghatározása érdekében egy magas szintű testület¹ (HLP) jött létre, amelynek tagjait a főtitkár kérte fel (társelnökei: *S. B. Yudhoyono* indonéz elnök, *E. J. Sirleaf* libériai elnök, *D. Cameron* brit miniszterelnök). Emellett a szakosított szervezetek képviselőiből is megalakult egy munkacsoport² (UNTT). Az elmúlt mintegy két esztendő során különféle kormányközi és nemzetközi nem kormányzati szervezetektől, fórumoktól nagyszámú javaslat érkezett az említett testülethez. A 2012. évi konferencia egyik fontos ajánlása szerint pedig (UNSD [2012] V./B.) a fenntartható fejlődés céljait (Sustainable Development Goal – SDG) is konkrétabban meg kell fogalmazni, azokat integrálni kell a 2015 utáni fejlesztési programba. Az ENSZ Közgyűlés égisze alatt működő kormányközi munkacsoport (Open Working Group – OWG) kapta azt a feladatot, hogy ajánlásokat dolgozzon ki e célokról (társelnökei: *Kőrösi Csaba*, magyar ENSZ-nagykövet és *Macharia Kamau*, kenyai ENSZ-nagykövet). Ennek munkáját többek között a szakosított szervezetek képviselőiből álló szakértői testület segíti (UN Technical Support Team – UNTST), továbbá a főtitkár által létrehozott nemzetközi szakértői hálózat (Sustainable Development Solutions Network – SDSN). A munkacsoport megalakulása óta már több találkozót tartott és számos javaslatot kapott az ENSZ-tagállamok kormányzati képviselőitől, valamint a különböző szervezetektől. A két párhuzamosan futó egyeztetési folyamathoz kapcsolódóan többen megerősítették (így például az UNTT és az ENSZ-főtitkár is), hogy szakítva a megelőző mintegy két évtized gyakorlatával célszerű lenne már nem elkülönülten törödni a fejlesztési és a fenntartható fejlődési célok meghatározásával, de legalábbis el kellene érni, hogy a két folyamat eredményeképpen valóban egy koherens célrendszer jöjjön létre.

A HLP 2013 májusában tette közzé javaslatait (UN [2013]), amely a további egyeztetések alapja lesz. Az ajánlások két „sarokköve”: a szegénység leküzdése és az, hogy a továbbiakban a nemzetközi fejlesztési együttműködés kerete a fenntartható fejlődés. Ebből kiindulva fogalmazták meg ajánlásaikat tizenkét célterületre, illetve célra, s az ezekhez kapcsolódó 2030-ig elérendő számszerű vagy számszerűsítendő mintegy ötven részcélra. A célok magukban foglalják: *a szegénység végleges felszámolását; a nemek közötti egyenlőség elérését; a minőségi oktatás, egészséges életkörülmények, megfelelő táplálkozás, egészséges ivóvíz és szanitáció, munkalehetőség, fenntartható megélhetés biztosítását mindenki számára; a fenntartható energiaellátás elérését, a „méltányos növekedést” (azaz, hogy a gazdasági növekedés előnyeiből mindenki méltányosan részesülhessen); a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodást.* Néhány a már számszerűen megfogalmazott részcélok („célpontok”) közül: *a napi 1,25 dollárból élők számának nullára csökkentése; az alapfokú oktatás teljes körű kiterjesztése; a megelőzhető esetekben a csecsemőkori és*

¹ Secretary-General’s High-Level Panel of eminent persons on the Post-2015 Development Agenda.

² UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda.

az öt év alatti gyermekhalálozás megszüntetése; az éhezés felszámolása; a biztonságos ivóvízhez való hozzájutás mindenki számára; mindenhol a kommunális és ipari szennyvizek kezelése; a megújuló energia arányának és az energiahatékonyságjavítási erőfeszítések megduplázása; a modern energiaszolgáltatáshoz való hozzájutás mindenki számára, egyúttal a fosszilis energiahordozókkal kapcsolatos („nem hatékony”) támogatások megszüntetése; a globális hőmérsékletemelkedés 2 C fok alatt tartása; az ODA-hozzájárulás 0,7 százalékos GNP-szintjének teljesítése minden fejletlen ország részéről stb. A 2015 utáni nemzetközi fejlesztési együttműködés az eddigi előkészületek alapján ambícióit és célterületeit is tekintve tehát lényegesen túlléphet a 2000-ben elhatározott és 2015-ig tartó programon.

A fenntartható fejlődési célokról szóló nemzetközi egyeztetés később kezdődött, és a jelenlegi konzultációs szakaszban egyelőre tisztázatlan, hogy vajon majd a SDG-k hosszabb távú (akár néhány évtizedre szóló), tágabb és részletesebb keretet fognak-e jelenteni a 2015 utáni fejlesztési célokhoz, avagy inkább ki fogják azokat egészíteni, különös tekintettel az egyes hajtóerők és célok közötti összefüggések pontosabb figyelembevételével. Az „alaphangot” az ENSZ-főtitkár dokumentuma adta meg (UNSG [2012]), amely összegezte az addigi előzetes egyeztetések során kapott javaslatokat a koncepcióról és célterületekről, s úgy fogalmazott, hogy e céloknak egy olyan holisztikusabb jövőképbe kell illeszkedniük, amely *mindenki számára elvezet a jóléthez, általános emberi fejlődéshez miközben tekintettel van a földi ökológiai rendszerek korlátaira („planetáris határok”)*. Az SDSN tanulmánya pedig már átfogó és konkrét ajánlásokat tartalmaz a lehetséges SDG-kre (SDSN [2013]); a mintegy harminc konkrét rész cél a következő tíz célhoz, célterülethez tartozna: *a mélyszegénység felszámolása; a planetáris határokon belüli fejlődés; hatékony oktatás minden gyermek és ifjú számára; a nemek közötti egyenlőség, a szociális kirekesztés megszüntetése, az emberi jogok biztosítása mindenki számára; egészség és jóllét, mezőgazdasági rendszerek és a vidék prosperitásának fejlesztése, fenntartható városok; az antropogén éghajlatváltozás megakadályozása, tiszta energia biztosítása mindenki számára; az ökológiai szolgáltatások és a biodiverzitás fenntartása, a vízzel és más természeti erőforrásokkal való helyes gazdálkodás; a fenntartható fejlődést szolgáló kormányzásra való áttérés.* Az OWG munkaprogramja és egyeztetési folyamata jórészt ezeket a témaköröket követi (a jövő év tavaszáig): *a szegénység leküzdése (amelynek meghatározó jelentőségéről e folyamatban is teljes egyetértés van), egyenlőség általában, nemek közötti egyenlőség, foglalkozás, szociális ellátás, oktatás, egészség, népesedés; gazdasági növekedés és a kapcsolódó nemzetközi mechanizmusok, mezőgazdaság és élelmezésbiztonság, iparosodás; városok, közlekedés, fenntartható fogyasztás és termelés; víz, éghajlatváltozás, tengerek, erdők, biológiai sokféleség; a fenntartható fejlődés globális kormányzása.*

A két tervezési folyamat és leendő eredményeik koherenciájának szükségszerűsége tehát mindenki számára nyilvánvaló. Azonban nincs egyetértés abban, hogy e két

folyamat végül nemcsak egyetlen koherens célrendszert, hanem egyetlen együttműködési keretet is eredményezzen, azaz 2015-től már ne különváltan, külön ENSZ mechanizmusok által koordinált módon folytatódjon a nemzetközi fejlesztési és fenntartható fejlődési együttműködés. A politikai érdekek és prioritások sok ország és képviselőik számára azt jelentik, hogy a fejlesztési együttműködés elkülönült maradjon, de úgy, hogy abba a fenntartható fejlődés lényeges követelményei is integrálódjanak (ahogyan ezt a HLP ajánlásai is tartalmazzák). Ez ugyan komoly előrelépés a korábbi fejlesztési együttműködés megközelítéséhez képest, de a fenntartható fejlődés koncepciója alapján ennek a fordítottjára lenne szükség: a régóta fennálló alapvető szociális problémák megoldására szolgáló fejlesztési célok, együttműködési program koherens beillesztésére a tágabb fenntartható fejlődési célrendszerbe és programba.

Irodalom

- ANNAN, K. [2000]: *We, the Peoples, the Role of the UN in the 21st Century*. United Nations Department of Public Information. New York
- BODA ZS. [2007]: A fejlődés etikájáról. *Korunk*. Május. 17–28. old. <http://korunk.org/?q=node/8542>
- FARAGÓ T. – LÁNG I. [2012]: Nemzetközi program a fenntartható fejlődésért: Riótól Rióig. *Magyar Tudomány*. 5. sz. 590–594. old.
- FARAGÓ T. (szerk.) [2002]: *Világtalálkozó a fenntartható fejlődésről*. Fenntartható Fejlődés Bizottság. Budapest. http://www.ff3.hu/upload/wspub_final.pdf
- FARAGÓ T. [2012]: A fenntartható fejlődéssel foglalkozó nemzetközi együttműködés négy évtizede. *Külügyi Szemle*. 3. sz. 189–211. old. <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/default.asp?y=2012&t=3>
- FFD ('FINANCING FOR DEVELOPMENT' CONFERENCE) [2002]: *Report of the International Conference on Financing for Development*. Monterrey, Mexico, 18–22 March.
- G77 (GROUP OF 77) [1964]: *Joint Declaration of the 77 Developing Countries Made at the Conclusion of the UN Conference on Trade and Development*. 15 June. Geneva.
- GÖMBÖS E. (szerk.) [2008]: *Globális kihívások, Millenniumi Fejlesztési Célok és Magyarország*. Magyar ENSZ Társaság. Budapest.
- JOLLY, R. [2005]: The UN and Development Thinking and Practice. *Forum for Development Studies*. No. 1. pp. 49–73.
- KEREKES S. [2008]: A fenntartható fejlődés európai szemmel. In: Gömbös E. (szerk.) *Globális kihívások, Millenniumi Fejlesztési Célok és Magyarország*. Magyar ENSZ Társaság. Budapest. 51–60. old.
- KUHNEN, F. [1987]: Concepts for the Development of the Third World. A Review of the Changing Thoughts between 1945 and 1985. *Quarterly Journal of International Agriculture*. Vol. 26. No. 2. pp. 157–167.
- PARAGI B. – SZENT-IVÁNYI B. – VÁRI S. [2007]: *Nemzetközi fejlesztési segélyezés*. TeTT Consult Kft. Budapest. http://www.grotius.hu/doc/pub/uhqifb/paragi_szentivany_vari_nemzetkozi_fejlesztési_segelyezés.pdf

- PATÓ ZS. – FARAGÓ T. [2004]: *A Globális Környezeti Alap*. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium. Budapest.
- PEREZ-GUERRERO, M. [1950]: The Expanded Program of Technical Assistance. *Unasylva*. Vol. 4. No. 4. <http://www.fao.org/docrep/x5357e/x5357e03.htm>
- RAHMAN, M. [2002]: *World Economic Issues at the United Nations: Half a Century of Debate*. Kluwer Academic Publishers. Norwell.
- SDSN (SUSTAINABLE DEVELOPMENT SOLUTIONS NETWORK) [2013]: *An Action Agenda for Sustainable Development. Report for the UN Secretary-General*. New York.
- SIMAI M. [2005]: Fejlődésméletek és realitások. In: Gömbös E. (szerk.): *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*. Magyar ENSZ Társaság. Budapest. 111–124. old.
- SZENTES T. [2005]: Fejlődés és segélyezési politika a felgyorsult globalizáció és regionalizálódás korában. In: Gömbös E. (szerk.): *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*. Magyar ENSZ Társaság. Budapest. 29–54. old.
- SZILÁGYI GY. [2011]: Fejlődő régiók, célkitűzések, kilátások. *Statistikai Szemle*. 89. évf. 1. sz. 5–19. old.
- UN (UNITED NATIONS) [1949]: *UNGA Resolution 308 (IV)*. Full employment. United Nations. New York
- UN (UNITED NATIONS) [1961]: *UNGA Resolution 1677 (XVI)*. Co-operation for the eradication of illiteracy throughout the world. United Nations. New York
- UN (UNITED NATIONS) [1965]: *UNGA Resolution 2029 (XX)*. Consolidation of the Special Fund and the Expanded Programme of Technical Assistance in a United Nations Development Programme. United Nations. New York
- UN (UNITED NATIONS) [1966]: *UNGA Resolution 2186 (XXI)*. Establishment of the UN Capital Development Fund. United Nations. New York
- UN (UNITED NATIONS) [1968]: *UNGA Resolution 2398 (XXIII)*. Problems of the human environment. United Nations. New York
- UN (UNITED NATIONS) [1986]: *UNGA Resolution 41/128*. Declaration on the Right to Development. United Nations. New York
- UN (UNITED NATIONS) [2007]: *The United Nations Development Agenda: Development for All*. ST/ESA/316. United Nations. New York
- UN (UNITED NATIONS) [2013]: *A New Global Partnership: Eradicate Poverty and Transform Economies Through Sustainable Development*. The Report of the High-Level Panel of Eminent Persons on the Post-2015 Development Agenda. United Nations. New York
- UNCED (UNITED NATIONS CONFERENCE ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT) [1992]: *Report of the United Nations Conference on Environment and Development*. Rio de Janeiro, 3–14 June.
- UNCHE (UNITED NATIONS CONFERENCE ON THE HUMAN ENVIRONMENT) [1972]: *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment and the Action Plan for the Human Environment*. Stockholm.
- UNCSD (UNITED NATIONS CONFERENCE ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT) [2012]: *“The Future We Want”, Final Report of the United Nations Conference on Sustainable Development*. Rio de Janeiro, 20–22 June.

- UNDD (UNITED NATIONS' DEVELOPMENT DECADE) [1961]: *UNGA Resolution 1710 (XVI)*. United Nations Development Decade. A programme for international economic co-operation. United Nations. New York
- UNDD (UNITED NATIONS' DEVELOPMENT DECADE) [1970]: *UNGA Resolution 2626 (XXV)*. International Development Strategy for the Second United Nations Development Decade. United Nations. New York
- UNDD (UNITED NATIONS' DEVELOPMENT DECADE) [1980]: *UNGA Resolution 35/56*. International Development Strategy for the Third UN Development Decade. United Nations. New York
- UNDD (UNITED NATIONS' DEVELOPMENT DECADE) [1990]: *UNGA Resolution 45/199*. International Development Strategy for the Fourth UN Development Decade. United Nations. New York
- UNSG (UNITED NATIONS SECRETARY-GENERAL) [2010]: *UN Secretary-General's Report. Progress to Date and Remaining Gaps in the Implementation of the Outcomes of the Major Summits in the Area of Sustainable Development, as well as an Analysis of the Themes of the Conference*. A/CONF.216/PC/2. United Nations. New York
- UNSG (UNITED NATIONS SECRETARY-GENERAL) [2012]: *Initial Input of the Secretary-General to the Open Working Group on Sustainable Development Goals*. A/67/634. United Nations. New York
- WSSD (WORLD SUMMIT FOR SOCIAL DEVELOPMENT) [1995]: *Declaration and Programme of Action*. World Summit for Social Development, Copenhagen. A/CONF.166/9.
- WSSD (WORLD SUMMIT ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT) [2002]: *Report of the World Summit on Sustainable Development*. Johannesburg, 26 August – 4 September.

Summary

International development cooperation has become a significant component of the multilateral relations for the past six decades. Its general objectives and concrete goals were substantially changing during this long period. Cooperation on sustainable development has evolved since the late 1980s. Both international mechanisms are dedicated to severe global, unsustainable problems, however, with rather limited achievements. Harmonization of the future directions and goals of these two parallel processes is a key challenge to the ongoing international deliberations.